

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อชนิดอื่นๆ เช่น สิ่งตีพิมพ์ ภาพยนตร์มีพลังในการบันทึก และสื่อข่าวสารจำนวนมากมายมมหาศาลภายในเวลาเพียงชั่วขณะ มันสามารถแสดงทิวทัศน์ ภูมิประเทศ และสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจจะต้องใช้หน้ากระดาษข้อเขียนหลายแผ่นในการบรรยาย” (MC LUHAN, 1946 : 288 อ้างถึงใน วรพล พรหมกบุตร)

คำว่า “ภาพยนตร์” เพิ่งเกิดขึ้นครั้งแรกสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า “หนัง” เพราะเป็นการฉายภาพบนจอแบบเดียวกับ “หนังตะลุง” และ “หนังใหญ่” ภาพยนตร์เป็นประติมากรรมที่นำเอาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์หลายแขนงผสมผสานเข้ากับศิลปศาสตร์ ดังนั้น ภาพยนตร์จึงมีลักษณะเป็นทวิลักษณ์ หรือสองลักษณะคู่ร่วมกันได้แก่ การถือว่ภาพยนตร์เป็นศิลปะแขนงหนึ่งและการถือว่ภาพยนตร์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง (ศิริชัย ศิริกายะ, 2531 :1-9)

ภาพยนตร์เป็นศิลปะ คือ เป็นกระบวนการที่นำเอาการรับรู้ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาแปรเปลี่ยน เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้สึกที่เป็นความงดงาม ด้วยการประมวลเนื้อหา เรื่องราว จินตนาการ และอารมณ์สะท้อนใจของตนออกมาให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกสะท้อนใจ โดยการถ่ายทอดผ่านงานเทคนิคทางด้านบทประพันธ์ ดนตรี ฉาก แสง สี ถ้อยคำ และการแสดงซึ่งแต่ละส่วนจะต้องมีความงดงามและความคิดประสานกันอย่างกลมกลืน (จำเริญลักษณ์ ธนะวังน้อย, 2530 : 995)

ภาพยนตร์เป็นสื่อมวลชนอย่างหนึ่งที่มุ่งรับใช้บทบาทหน้าที่ด้านการให้ความบันเทิง และจากการที่ภาพยนตร์บันทึกเรื่องราวแวดล้อมต่างๆ ในสังคมเพื่อนำเสนอมวลชน ภาพยนตร์จึงเป็นผลผลิตที่มาจากวัฒนธรรมมวลชนด้วย ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวต้องผ่านสื่อตัวกลางที่เป็นภาพยนตร์ เพื่อจะไปถึงผู้ดูเป็นจำนวนมาก (GARTH JOWETT AND JAME SM. LINTON, 1980)

ในฐานะที่ภาพยนตร์เป็นสื่อมวลชนที่สำคัญที่สุดที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาจึงกล่าวสรุปได้ว่า (มจ.ชาติรี เฉลิมยุค, 2518 : 8)

ประการแรก ภาพยนตร์สามารถเข้าถึงคนหมู่มากได้ง่ายที่สุด และเร็วที่สุด สามารถ

เป็นเครื่องมือที่วิเศษสุด หรืออาวุธที่น่าสพรึงกลัว ตัวอย่างที่เคยมีมาแล้ว...ไม่ใช่เพราะหนัง เช่น TRIUMPH OF WILL หรือกหรือที่ทำให้พรรคนาซีขึ้นมาสู่อำนาจ...ไม่ใช่เพราะหนังหรือที่ทำให้ชาวฟิลิปปินส์สามารถพูดภาษาตากาล็อกได้ถ้วนทั่ว เพราะแต่ก่อนนั้นชาวฟิลิปปินส์พูดสารพัดภาษา จนกระทั่งรัฐบาลที่แลเห็นการณ์ไกลของประเทศ เขายังคับให้หนังทุกเรื่องใช้ภาษาตากาล็อก...ไม่ใช่เพราะหนังทีวีจากญี่ปุ่นดอกหรือ ที่ทำให้เด็กไทยได้รู้จักไอ้มดแดงดีกว่าพระยาพิชัยดาบหัก หนังสามารถที่จะทำให้เราแลเห็นภาพได้แจ่มชัดขึ้นและในเวลาเดียวกันหนังสามารถบิดเบือนความจริงจนทำให้เราหลงเชื่อในสิ่งที่ผู้สร้างหนังต้องการให้เราเชื่อ...นี่แหละคือ “หนัง”

ประการที่สอง หนังก็คือศิลปะที่เกิดก่อกจากศิลปะแขนงอื่นๆ...จากหนังสือ จากภาพถ่าย จากดนตรี จากละคร จากเกือบทุกแขนงของศิลปะของมนุษยชาติรวมตัว และกลั่นกรองจนเป็นศิลปะบริสุทธิ์ที่มีภาษาและไวยากรณ์ของตัวเอง

ภาพยนตร์ที่ถูกสร้างขึ้นจากสังคมใดสังคมหนึ่ง จะสามารถสะท้อนภาพของสังคมนั้นได้ เช่นเดียวกับภาพยนตร์ไทยซึ่งสร้างขึ้นโดยคนไทย ตามแนวคิดแบบไทยๆก็ย่อมที่จะสะท้อนภาพสังคมไทยได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าเราสามารถศึกษาถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้จากภาพยนตร์ไทยนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ภาพยนตร์จึงเปรียบเสมือนเอกสารทางสังคมที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้เราเข้าใจสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น เนื่องด้วยภาพยนตร์เป็นประสบการณ์ร่วม (COLLECTION EXPERIENCE) ของผู้คนจำนวนมากในเวลาเดียวกัน นอกจากนั้นบางช่วงบางตอนของภาพยนตร์บางเรื่องสามารถช่วยเติมช่องว่างแห่งความรู้ได้ว่าเกิดอะไรขึ้นในสังคมไทยในแต่ละช่วงจิตสำนึก และจิตใต้สำนึกในสังคมไทยในมิติของภาพยนตร์ในแต่ละระยะเหนือไปยิ่งกว่านั้นด้วยความสำคัญทางสังคมของมัน ภาพยนตร์ก็ยังมีเกียรติภูมิ (INTEGRITY) ในตัวมันเองมากเพียงพอที่จะใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ทางวิชาการที่เอาจริงเอาจัง ในลักษณะที่เป็นความจริงบนแผ่นฟิล์ม(CELLULOID REALITY) (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2532 : 80-81)

โดยสรุป ภาพยนตร์ไทยมีความสำคัญต่อสังคมไทยด้วยเหตุผลดังนี้ (จุรี วิจิตรวาทการ, 2527 : 55)

1. ภาพยนตร์ไทยเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไป
2. ภาพยนตร์ไทยเป็นสื่อที่ช่วยกระจาย และเผยแพร่ความทันสมัยที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้ประชาชนได้รับทราบอย่างกว้างขวาง
3. ภาพยนตร์ไทยมีรูปลักษณะที่แตกต่างจากภาพยนตร์ในสังคมอื่นๆ กล่าวคือสามารถสะท้อนให้เห็นชีวิตและสภาพสังคมไทยได้ชัดเจน
4. เนื้อหาสาระสำคัญของภาพยนตร์ไทยเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาโดยเราสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงนี้ เพื่อเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เนื้อหาของภาพยนตร์ไทยมักเกี่ยวข้องกับ (จำเริญลักษณะ ณะวังน้อย, 2524 : 44-50)

เรื่องราวของคนร่ำรวย ซึ่งใช้ชีวิตอย่างหรูหรา ซึ่งภาพของความร่ำรวยนี้มีอยู่จริงในสังคมไทย คนที่ไม่ร่ำรวยก็ปรารถนาที่จะได้เห็นการดำเนินชีวิตแบบนี้ และใฝ่ฝันที่จะได้ใช้ชีวิตอย่างนี้บ้าง

เรื่องราวเกี่ยวกับวรรณกรรม หรือนิทานพื้นบ้านในลักษณะของจักรๆ วงศ์ๆ ซึ่งยังคงเป็นที่นิยมของผู้ชมอยู่ เพราะเป็นเรื่องที่เคยได้ยินได้ฟังติดใจมานาน

เรื่องของการต่อสู้ระหว่างความดี ความชั่ว ซึ่งมักจบลงด้วยการให้ความดีชนะความชั่วเสมอ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมการนับถือศาสนาพุทธของคนไทย ที่ว่าทำดียอมไม่ได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว และเชื่อในกฎแห่งกรรม

เรื่องราวของความลึกลับมหัศจรรย์ โชคชะตา และเคราะห์กรรมเพราะคนไทยเชื่อถือไสยศาสตร์ นับถือผีสิง เทวดา เครื่องรางของขลังเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจหรือเพื่อความสบายใจ

เรื่องตลกขบขัน หรือรักระจุ่มกระจิม ซึ่งถูกกักรสนิยมของคนไทยมาก เพราะคนไทยรักความสนุกสนาน

เรื่องของชีวิตครอบครัว ซึ่งเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาใกล้ชิดผู้ชมมากที่สุดเพราะเราทุกคนคือส่วนหนึ่งของครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่เกิดและเก่าแก่ที่สุดในสังคมโดยมีหน้าที่สำคัญคือ การสร้างสมาชิกใหม่ให้สังคม เลี้ยงดู และปกป้องคุ้มครองบุตรอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนทางสังคม และกำหนดสถานภาพตำแหน่งหน้าที่ให้กับสมาชิกใหม่

ตัวอย่างของภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตครอบครัวในสังคมไทย เช่น

“หลงทาง” เป็นภาพยนตร์เสียงเรื่องแรกของไทย ซึ่งสร้างขึ้นในปี 2475 มีเรื่องย่อๆ ว่า พระเอกเรียนสำเร็จมหาวิทยาลัยแล้วออกไปทำกสิกรรมอยู่ต่างจังหวัด มีความสุขอยู่กับภรรยาและลูกหนึ่งคน วันหนึ่งพระเอกเข้ามากรุงเทพฯ ได้มาพักอยู่ที่บ้านเพื่อน และได้รู้จักกับสาวสวยรวยเสน่ห์คนหนึ่งจนเกิดความรักใคร่ลุ่มหลง ทั้งยังเห็นว่าชีวิตในเมืองหลวงสนุกสนานกว่าในชนบทมาก จึงไปรับภรรยาและลูกมาอยู่ด้วย แต่ความที่หลงเสน่ห์สาวสวยมาก ต่อมาจึงไล่ภรรยาและลูกกลับไป สาวสวยได้ผลาญเงินพระเอกจนหมดตัวแล้วก็หนีไป พระเอกจึงสำนึกผิดและกลับมาหาภรรยาและลูก

ในปี 2517 ภาพยนตร์เรื่อง “ไม่มีสวรรค์สำหรับคุณ” ถูกสร้างขึ้นโดยมีเนื้อหาหลัก เป็นเรื่องปัญหาความรักและครอบครัว “น้ำเซาะทราย” ภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน เป็นเรื่องของความรักคู่สาวระหว่างแม่เฒ่ากับชายหนุ่มที่มีครอบครัวแล้ว

ในปี 2518 ชนะ คราประยูร ผู้กำกับรุ่นใหม่ในขณะนั้น สร้างภาพยนตร์ประเภท ชีวิตครอบครัวขึ้นจากเรื่อง “ทางโค้ง” ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของ “สีฟ้า” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหา ครอบครัว โดยเปรียบเทียบชีวิตของเด็กวัยรุ่น 2 คน คนหนึ่งมาจากครอบครัวที่มีฐานะดีแต่มี ปัญหาครอบครัว กับเด็กอีกคนหนึ่งที่มาจากรอบครัวที่มีฐานะยากจน บริญา ลีละศรี สร้างภาพยนตร์เรื่อง “ฝ้ายแกมแพร” ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ให้ความจริงของชีวิตสมรส โดยชี้ให้เห็นถึงปัญหาการแต่งงาน องค์กรประกอบการแต่งงานที่จำเป็นจะต้องมี จัดเป็นหนังสืออด แทรกความเป็นจริงของมนุษย์ในด้านชีวิตครอบครัว ภาพยนตร์เรื่อง “นางสาวมะลิวัลย์” เป็น เรื่องของสาวสังคมผู้มีนิสัยเอาแต่ใจตนเอง และชอบเอาชนะผู้อื่นเพราะได้รับการเลี้ยงดูมาจาก ครอบครัวที่มีฐานะดี ตามใจลูกทุกอย่าง ผลสุดท้ายจึงกลายเป็นปัญหาชีวิตที่ไม่สามารถแก้ไขได้ และในปีเดียวกันนี้ เปี้ยก โปสเตอร์ ก็สร้างภาพยนตร์เรื่อง “ข้าวนอกนา” ขึ้น จากบทประพันธ์ของ “สีฟ้า” แสดงให้เห็นถึงปัญหาของเด็กที่เกิดจากเมียเช่าของทหารสหรัฐ และสภาพการอบรมเลี้ยง ดูเด็กซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กอย่างมาก

ในปี 2519 เชิด ทรงศรี สร้างภาพยนตร์เรื่อง “พ่อไก่แจ้” ขึ้นโดยมีลักษณะเช่น เดียวกับภาพยนตร์เรื่อง “พ่อปลาไหล” ที่เคยสร้างมาก่อนแล้ว ภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องเป็น เรื่องเกี่ยวกับความเจ้าชู้ของผู้ชายที่ผู้หญิงจับไม่ได้ไล่ไม่ทันในตอนแรก แต่ต่อมาก็จับได้ไล่ทันใน ที่สุด (ศิริชัย ศิริกายะ, 2531 : 157)

ในปี 2520 ภาพยนตร์เรื่อง “ไอ้...มาดา” จากบทประพันธ์ของ “สีฟ้า” ซึ่งสร้างและ กำกับโดย ชนะ คราประยูร เป็นภาพยนตร์ที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตลับสนในครอบครัว เช่น เดียวกับเรื่อง “ทางโค้ง” เรื่อง “ไอ้...มาดา” สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะครอบครัวไทย ซึ่งมี มารดาผู้เป็นใหญ่ของการชีวิตทุกคนในครอบครัว (2531 : 265)

ในปี 2521 สุชาติ วุฒิชัย ที่สร้างภาพยนตร์เรื่อง “น้ำค้างหยดเดียว” ซึ่งสามารถ สะท้อนชีวิตของครอบครัวที่ค่อนข้างยากจน (ในกรุงเทพฯ) ที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนต่อปัญหา ต่างๆ ในขณะที่ “คุณาวุฒิ” สร้างภาพยนตร์เรื่อง “เมียหลวง” ขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ ของผู้ชายในสังคมไทยได้ในระดับหนึ่ง ชนะ คราประยูร ก็สร้างเรื่อง “วัยตกกระ” ขึ้นโดย แสดงให้เห็นถึงชีวิตคนชราในครอบครัวชนชั้นกลาง ที่ถูกทอดทิ้งจากสมาชิกภายในครอบครัว

(2531 : 167-168)

ปี 2523 “ท่านทิพย์” หรือ มจ.ทิพย์ฉัตร ฉัตรชัย สร้างภาพยนตร์เรื่อง “ผู้หญิง” ขึ้น ซึ่งเป็นภาพยนตร์แนว “แม่ผู้รักลูกสะใภ้” แต่มีความแตกต่างจากเรื่องอื่นๆ คือ เป็นแม่ผู้ที่ดีต่อลูกสะใภ้ นอกจากนั้นก็มีการนำภาพยนตร์เรื่อง “บ้านทรายทอง” กลับมาสร้างใหม่อีกครั้ง ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพครอบครัวอีกลักษณะหนึ่งในสังคมไทยคือ เมื่อบิดาหรือผู้นำครอบครัวตายลง แม่และลูกชายคนโตก็กลายเป็นผู้มีอำนาจในครอบครัว และพยายามที่จะถ่วงดุลย์อำนาจกันอยู่เสมอ

เรื่องของสถาบันครอบครัวที่ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อภาพยนตร์ในแต่ละเรื่องนั้น อาจารย์จำเริญลักษณ์ ณะวังน้อย (2524 : 4) ได้กล่าวว่า เรื่องของปัญหาชีวิตในครอบครัวนับว่าเป็นที่สนใจของผู้ชมมาก ไม่ว่าจะเป็นการกระทบกระทั่งระหว่างแม่ผู้-ลูกสะใภ้ หรือภรรยาไปมีสัมพันธ์สาวกับคนอื่น เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ยังอยู่รวมกันแบบครอบครัวขยาย (EXTENDED FAMILY) คือ มี สามี ภรรยา และลูกอยู่รวมกับญาติพี่น้องภายในบ้านเดียวกัน จึงอาจจะมีทั้งความผูกพันรักใคร่ และความขัดแย้งระหว่างกัน นอกจากนี้ครอบครัวไทยก็ยังมีลักษณะเป็นครอบครัวที่มีสามี 1 คนและภรรยา 1 คน (MONOGAMY) อันเป็นชนิดของครอบครัวเพียงชนิดเดียวที่กฎหมายไทยอนุญาต และเป็นที่ยอมรับกันตามจารีตประเพณี การคบขู้ขี้สาวถือเป็นเรื่องที่ควรประณาม ภาพยนตร์ในแนวนี้จึงสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยได้ใกล้เคียงมาก จนมีอิทธิพลจูงใจให้คนไปชมเพื่อเป็นอุทาหรณ์ โดยมักจะจบลงว่า สามีและภรรยา กลับมาอยู่ด้วยกันดังเดิม เช่นเรื่อง “เมียหลวง” ที่เคยเรียกราวมาแล้ว และเรื่อง “หลงทาง” ซึ่งเป็นภาพยนตร์เสียงเรื่องแรกของไทย ก็ยังคงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับครอบครัวที่จบลงด้วยความสุขเช่นกัน

ลักษณะดังกล่าวนี้ คือ ภาพสะท้อนของชีวิตครอบครัวไทยจากสื่อภาพยนตร์ไทยในอดีต แต่ในปัจจุบัน ลักษณะครอบครัวไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในสังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมเมือง อันเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงจากระบบสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกและเทคโนโลยีใหม่ๆ จากต่างประเทศเข้ามา โดยมุ่งหวังจะให้มีการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมในอนาคต (NICS) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมากมายเช่นนี้ย่อมมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ทั้งในระดับสังคมและระดับครอบครัว เนื่องจากการกลายสภาพเป็นสังคมอุตสาหกรรมก่อให้เกิดงานประเภทที่ไม่จำเป็นต้องใช้กำลังกายหรือใช้กำลังกายน้อยลง จึงเปิดโอกาสให้สตรีได้มีทำงานนอกบ้านมากยิ่งขึ้น ทำให้สตรีมีส่วนเกี่ยวพันในเชิงเศรษฐกิจต่อครอบครัว เป็นผลให้ความแตกต่างระหว่างบุรุษกับสตรีในด้านอำนาจ

และสิทธิต่างๆ รวมทั้งความเหลื่อมล้ำในบทบาทของชายและหญิง มีแนวโน้มลดลงอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันก็นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการนิยามบทบาทของสตรีเสียใหม่ภายในครอบครัว (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2525 : 16 อ้างถึงใน โสภา ชปิลมันน์ และคณะ, 2534 : 1)

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังมีผลกระทบต่อโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางครอบครัว คือ (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2535 : 73)

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอำนาจในครอบครัว โดยลดอำนาจของบิดามารดาที่มีต่อบุตร และอำนาจของสามีต่อภรรยา
2. การเปลี่ยนแปลงบทบาทสังคมของสมาชิกภายในครอบครัวทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคน
3. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวจากระบบเชื่อมโยงในลักษณะครอบครัวขยายที่มีขนาดใหญ่ มาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีขนาดเล็ก เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมเมือง (ครอบครัวเดี่ยว คือ ประกอบด้วย สามี ภรรยาและบุตร) ซึ่งอยู่กันตามลำพัง ทั้งสามีและภรรยาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทิ้งบุตรไว้ให้คนใช้ หรือสถานรับเลี้ยงเด็กเป็นผู้ดูแลแทน ซึ่งทำให้บุตรขาดความรักและความอบอุ่นจากบิดามารดา อันเป็นสาเหตุให้บุตรไปแสวงหาสิ่งทดแทนนอกบ้าน และเกิดปัญหาต่างๆ ติดตามมา (นิภา ส.ตุมรสุนทร, 2533 : 1)
4. การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของบุคคลที่เป็นโสด หรือหย่าร้าง หรือแยกทางกัน จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในแง่โครงสร้าง คือการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ครอบครัวขยายอาจจะดีในแง่ของการให้ความอบอุ่นกับสมาชิกแต่อาจจะมีลักษณะของการครอบงำสูงจากผู้อาวุโส ส่วนครอบครัวเดี่ยวอาจจะดีในแง่ความเป็นอิสระเสรี แต่ปัญหาก็คืออาจไม่มีผู้เฒ่าผู้แก่คอยดูแล เพื่อสร้างความสมดุลย์ให้แก่ครอบครัว (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2533 : 109)

การเปลี่ยนแปลงด้านขนาดของครอบครัวนั้น สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปฏิวัติขนาดครอบครัวในประเทศไทย การลดลงอย่างรวดเร็วของภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศโลกที่สาม” ในระหว่างปี 2521-2527 และพบว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ช่วงเปลี่ยนแปลงของการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ เป็นไปอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่เคยมีมาประเทศหนึ่ง มีผลทำให้ครอบครัวกลายเป็นครอบครัวขนาดเล็กมากขึ้น (ดร.จอห์นโนเดล, ดร.อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และ ดร.นิพนธ์ เทพวัลย์, 2531 : 193)

การเปลี่ยนแปลงลักษณะครอบครัวในสังคมไทยนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าจะมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป หรือมีการผสมผสานกันอยู่ระหว่างลักษณะครอบครัวไทยในอดีต และครอบครัวสมัยใหม่ เกิดขึ้นเป็นครอบครัวในอีกลักษณะหนึ่ง นั้นหมายความว่า ลักษณะ

ครอบครัวไทยในปัจจุบันนี้มีอยู่ 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือลักษณะครอบครัวไทยในอดีตเช่นเป็นครอบครัวขยาย ลักษณะครอบครัวไทยสมัยใหม่ เช่น บุตรและภรรยาสามารถมีสิทธิแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกับบิดา และครอบครัวที่มีการผสมผสานระหว่าง 2 ลักษณะร่วมกัน ดังนั้นลักษณะการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวที่ผู้วิจัยนำมาอ้างนั้น จะถูกพิจารณาในลักษณะ “แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น” ในสถาบันครอบครัวในสังคมไทย

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปโดยมีผลทำให้ลักษณะของครอบครัวในสังคมไทย ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญอย่างมากมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สถาบันภาพยนตร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ในการถ่ายทอดและสะท้อนความเป็นจริงในสังคมให้ปรากฏแก่สาธารณชนก็ควรที่จะได้มีการผลิตเนื้อหาสาระให้มีความสอดคล้อง หรือใกล้เคียงกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวด้วย แม้ว่าภาพยนตร์ไม่จำเป็นจะต้องสะท้อนความเป็นจริงในสังคมทุกอย่างอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ แต่ในเวลาเดียวกันภาพยนตร์ก็ไม่ควรเสนอสิ่งที่ห่างไกลจาก “ความเป็นจริง” จนเกินไปนัก โดยทั้งทางด้านความรู้สึก หรือความเข้าใจของผู้ชม (จรี วิจิตรวาทการ, 2527 : 56)

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาพยนตร์ไทยและความสำคัญของสถาบันครอบครัวกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น ตลอดจนภาพสะท้อนของชีวิตครอบครัวที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่ภาพยนตร์เสียงเรื่องแรกของไทยก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตครอบครัวที่กล่าวไว้แล้ว และแม้ว่าภาพยนตร์ไทยในยุคหลังจะเป็นยุคของภาพยนตร์ประเภทวัยรุ่นก็ตาม ภาพยนตร์ไทยก็ยังมิได้ละทิ้งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของครอบครัวไปอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะเรื่องราวของครอบครัวเป็นเรื่องที่มีความใกล้ชิดกับผู้ชมมากที่สุดดังที่ อ.จำเริญลักษณ์ ชนะวังน้อย ได้เคยกล่าวไว้นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะวิเคราะห์ถึง “ภาพชีวิตครอบครัวที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย” ในรูปแบบที่ได้ถูกบันทึกลงในวิดีโอเทปแล้วเพื่อความสะดวกในการศึกษา ซึ่งจะทำให้ทราบถึง “ความเป็นจริงบนแผ่นฟิล์ม” (CELLULOID REALITY) ของภาพยนตร์ไทยว่าได้มีการนำเสนอ หรือสะท้อนภาพชีวิตครอบครัวในสังคมไทยออกมาในลักษณะอย่างไรบ้าง

ปัญหานำวิจัย

1. โครงสร้างครอบครัวไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยระหว่าง พ.ศ.2533 -2535 มีลักษณะอย่างไร
2. บทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยระหว่าง พ.ศ. 2533-2535 มีลักษณะอย่างไร
3. กลวิธีการนำเสนอภาพชีวิตครอบครัวในภาพยนตร์ไทยระหว่าง พ.ศ. 2533-2535 มีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างครอบครัวไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยระหว่างพ.ศ. 2533-2535
2. เพื่อศึกษาบทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยระหว่างพ.ศ. 2533-2535
3. เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพชีวิตครอบครัวที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยระหว่าง พ.ศ.2533-2535

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะภาพยนตร์ไทยที่ฉายตามโรงภาพยนตร์ทั่วประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2533-2535 และศึกษาเฉพาะภาพยนตร์ไทยที่ถูกบันทึกลงในเทปบันทึกภาพ(VIDEO) เท่านั้นที่สามารถรวบรวมได้เท่านั้น

ผู้วิจัยเริ่มเก็บข้อมูลในปีพ.ศ. 2533 เนื่องจากเป็นปีที่คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2533 อนุมัติให้วันที่ 14 เมษายน ของทุกปีเป็น “วันแห่งครอบครัว” ใช้ภาษาอังกฤษว่า “FAMILY DAY” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของครอบครัวเพื่อให้สมาชิกครอบครัวมีความเข้าใจบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากสภาพของเศรษฐกิจสังคมและสภาพครอบครัวที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย และเพื่อรณรงค์ให้ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัวให้มากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นช่วงที่ควรจะศึกษาว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างกับการนำเสนอภาพชีวิตครอบครัวในสื่อภาพยนตร์ไทย ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งในสื่อมวลชนอันเป็นสถาบันที่สำคัญในสังคม

นิยามศัพท์

ภาพยนตร์ไทย	ภาพยนตร์ที่ดำเนินการผลิตโดยคนไทย คือ เขียนบท นำมาจากนวนิยาย กำกับการแสดง อำนวยการสร้าง โดยคนไทย มีเรื่องราว เกี่ยวข้องกับคนไทย หรือสังคมไทยเป็นหลัก และจัดฉายตามโรงภาพยนตร์ในประเทศไทย
ภาพยนตร์วิดีโอไทย	ภาพยนตร์ไทยที่ฉายตามโรงภาพยนตร์ทั่วประเทศ ในระหว่างปี พ.ศ. 2533-2535 ซึ่งได้ ถูกบันทึกลงในวิดีโอเทป และมีจำหน่ายหรือ บริการให้เช่าตามศูนย์วิดีโอต่างๆ
ครอบครัว	บุคคลสองคนหรือมากกว่านั้นที่อยู่ร่วมกัน และมีความ เกี่ยวพันกันทางสายเลือดและหรือทางกฎหมาย เช่น พ่อ(สามี) แม่(ภรรยา) ลูกและญาติพี่น้องและแต่ละคน จะมีบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน
ชีวิตครอบครัว	เรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงชีวิต หรือความ สัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว คือ พ่อ แม่ ลูก และญาติๆ และเรื่องราวชีวิตคู่ หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยา
โครงสร้างครอบครัวไทย	ส่วนประกอบที่ทำให้เกิดระบบความเป็นครอบครัวของ ไทยขึ้น มี 7 ประการคือ <ol style="list-style-type: none"> 1. พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย 2. ผัว เมีย 3. ลูก 4. ญาติพี่น้อง 5. เพื่อนบ้าน 6. อาชีพ 7. ค่านิยมในการยึดถือศีลธรรม

ขนาดของครอบครัวเดี่ยว	เป็นครอบครัวขนาดเล็ก สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วยสามี่ ภรรยาคู่เดียวและลูก
ความสัมพันธ์ในครอบครัวเดี่ยว	สมาชิกครอบครัวมีความเป็นอิสระเพราะห่างเหินจากญาติพี่น้อง ทั้งสามี่และภรรยาต่างมีสิทธิเท่าเทียมกัน เนื่องจากภรรยาออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทั้งสามี่ภรรยาเป็นที่พึ่งของกันและกัน โดยไม่หวังพึ่งบิดามารดาของทั้งสองฝ่าย
ขนาดของครอบครัวขยาย	เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ประกอบด้วยครอบครัวเล็กๆ หลายครอบครัว อาจอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกันหรือปลุกบ้านแยกเป็นหลัง ๆ อยู่ในเขตบ้านเดียวกันเป็นครอบครัวที่รวมญาติพี่น้อง 2 หรือ 3 ชั่วคนอยู่ภายใต้การปกครองควบคุมดูแลของหัวหน้าครอบครัวคนเดียว เช่นในบ้านมีปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา อยู่รวมกันโดยมีพี่น้องที่แต่งงานแล้วหลายคู่ แต่ไม่แยกครอบครัวออกไป
ความสัมพันธ์ในครอบครัวขยาย	มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติตามระบบอาวุโส ผู้ที่อาวุโสที่สุดมักจะมีอำนาจในการปกครองสมาชิกอื่นๆ ของตระกูล หรือทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เช่น อาจเป็นคุณปู่หรือคุณตาก็ได้ สามี่มีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ขณะที่ภรรยาทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกและทำงานบ้าน โดยมีสิทธิอำนาจต่ำกว่าสามี่ มีความเคารพนับถือเกรงใจกันเป็นลำดับชั้น ผู้ที่อาวุโสน้อยที่สุดจะอยู่ในสถานะที่เป็นตัวของตัวเองน้อยที่สุด เป็นระบบครอบครัวที่ญาติพี่น้องมีความรักใคร่ผูกพันกัน และต่างให้ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน
ครอบครัวไทยในอดีต	เป็นครอบครัวที่มีขนาดและมีความสัมพันธ์ตามลักษณะของครอบครัวขยาย นอกจากนั้นยังเป็นครอบครัวที่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน มีการยึดถือค่านิยมทางศาสนาหรือศีลธรรมในการดำเนินชีวิต

ครอบครัวสมัยใหม่	เป็นครอบครัวที่มีขนาด และมีความสัมพันธ์ตามลักษณะของครอบครัวเดี่ยว นอกจากนี้ยังมีการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานมากกว่าเพื่อนบ้าน มีค่านิยมที่นิยมความสะดวกสบายในการดำรงชีพ เป็นครอบครัวที่ให้ความสำคัญงานสังคมนอกบ้านมากกว่าในบ้าน และเป็นครอบครัวที่ลดค่านิยมทางศาสนาหรือศีลธรรมลง
ปัญหาครอบครัว	ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งและและมึผลกระทบถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสาเหตุของการหย่าร้าง เป็นต้น
บทบาท	พฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวที่แสดงออก และมีอิทธิพลต่อสมาชิกอื่นๆในครอบครัวเดียวกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. งานวิจัยนี้คาดว่าจะทำให้เข้าใจถึง "ความเป็นจริงบนแผ่นฟิล์ม" (CELLULOID REALITY) ของภาพยนตร์ไทย ในการถ่ายทอดภาพชีวิตครอบครัวในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น
2. งานวิจัยนี้คาดว่าจะทำให้เข้าใจลักษณะชีวิตครอบครัวในสังคมไทยมากยิ่งขึ้นแม้ว่าจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่สะท้อนผ่านทางภาพยนตร์ไทย
3. งานวิจัยนี้คาดว่าจะสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษางานด้านภาพยนตร์ไทยต่อไป